

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. В. Макушок, к. е. н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Досліджено сучасний стан розвитку та проблеми сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Черкаській області. Обґрунтовано необхідність активізації розвитку обслуговуючої кооперації малих та дрібнотоварних сільськогосподарських формувань як

однієї з головних умов соціально-економічного розвитку сільських територій.

Постановка проблеми. Економічна ситуація у сільській місцевості характеризується низькою якістю життя, високим рівнем безробіття, низькою ефективністю виробничої та соціальної сфер. Для 55% сільського населення єдиним джерелом життєзабезпечення є господарювання на власних присадибних ділянках. Проте невеликий розмір землеволодіння не дозволяє сільському населенню, зайнятому в особистому селянському господарстві, отримувати достатні прибутки.

Досвід показує, що об'єднуючи зусилля, сільські домогосподарства реалізують свій колективний потенціал і спроможні ефективно поліпшити власний добробут та стати важливим гравцем місцевої економіки. Тому єдиною перспективою для підвищення прибутковості малих форм господарювання на селі є розбудова сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Слід зазначити, що ця категорія господарств забезпечує близько 60% валового виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції, насамперед картоплі, плодів і ягід, овочів, молока, м'яса, яєць, не отримуючи протягом останніх 17 років практично жодної державної підтримки і не маючи реального доступу до ринків продовольства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останнього часу як у науковій економічній літературі, так і на сторінках періодики з'явилося чимало публікацій стосовно ролі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації у розвитку сільських територій, автори яких висвітлюють своє ставлення до даного процесу.

Проблеми розбудови обслуговуючих кооперативів, організаційно-правові умови їх функціонування розглядалися в наукових працях П. Березівського, Ф. Горбоноса, В. Гончаренка, В. Зіновчука, О. Крисального, М. Маліка, Л. Молдаван. Напрацювання цих та багатьох інших науковців мають важливе значення в теорії функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і розкривають специфічні умови, проблеми та перспективи реалізації кооперативних підходів у забезпеченні діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Однак, на сучасному етапі розвитку аграрного сектора не всі аспекти зазначеного дослідження достатньо вивчені й належним чином вирішені.

Мета і методика дослідження. Метою статті є визначення перспектив розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в сільській місцевості Черкаської області з метою удосконалення відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та відповідного покращення добробуту селян. В ході дослідження

використано такі методи, як формалізація, абстрагування, індукція, дедукція, аналіз, синтез, аналогія та системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Особливістю сучасного етапу розвитку реформованого вітчизняного сільського господарства є провідна роль дрібних товаровиробників, насамперед особистих селянських господарств як основних товаровиробників переважної більшості продукції аграрного походження. Внаслідок суттєвих структурних зрушень у відносинах власності і господарювання в аграрному секторі економіки України змінилась їх роль, оскільки в умовах економічної нестабільності вони набули непересічного соціально-економічного значення, становлячи найважливішу складову способу життя селян, їх зайнятості, основне джерело формування сімейного бюджету та підтримки продовольчої безпеки країни. Подальші перспективи функціонування дрібних товаровиробників нерозривно пов'язані з розвитком села та сільських територій в контексті розбудови сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

В сучасних умовах надзвичайно актуальними функціями сільських територій є підтримка продовольчої безпеки країни й забезпечення селян робочими місцями та рівнем доходів, які сприяли б осілості сільського населення, збереженню сільських поселень. Вирішення цих завдань найбільшою мірою лягає на плечі господарств населення як основного сільгоспвиробника, джерело доходів та зайнятості на селі.

У соціально-економічному житті Черкаської області сільські території займають особливе місце. Так, за даними Головного управління статистики у Черкаській області, станом на 1 січня 2014 р. на них проживає 554,9 тис. осіб (43,7% від загальної чисельності) і приходить понад 90 % її площі. На початок 2014 р. в області нараховувалось понад 207,4 тис. особистих селянських господарств, що на 2% менше за аналогічний період 2013 р. Маючи 180,6 тис. га земельних ділянок, з яких 52,7 тис. га для ведення товарного сільського господарства, вони виробляють близько 70 % продукції сільського господарства [1]. Зайнятість у цих господарствах для більшості їх членів слугує чи не єдиним джерелом сімейних доходів.

Сільськогосподарська кооперація як важлива складова сільської території є альтернативним і необхідним шляхом розвитку сільського господарства. Об'єднання сільгоспвиробників у потужні обслуговуючі кооперативи зупинить стрімке зубожіння сільських територій. СОК дає змогу дрібному товаровиробникові, не руйнуючи власної справи, дістати переваги великого виробника. За рахунок ефекту масштабності члени кооперативу отримують можливість закуповувати посадковий

матеріал, мінеральні добрива, паливо, сільгосптехніку за оптовими цінами. При реалізації товару діють ті ж самі переваги. Виробнича, обслуговуюча, збутова спілка функціонує не як посередник, а як господарська форма, за допомогою якої селянам вдається отримувати більший прибуток та розвивати господарство.

Основними причинами гальмування розвитку кооперативного руху в сільських територіях є:

- недостатня обізнаність сільського населення. Значна частина селян кооперацію розуміють як синонім слова «колгосп» і вступ до об'єднаної структури, навіть якщо вона обіцяє вигоду, сприймають з осторогою;
- відсутність належної підтримки держави. Самим селянам створити матеріальну базу кооперативів неможливо, тому їх партнером має виступати держава;
- недосконалість законодавчого поля. Слід вирішити проблему неприбуткового статусу кооперативів, врегулювати питання адміністрування податку на додану вартість членами кооперативу та кооперативом, знизити норму податку на дохід особистого селянського господарства – члена кооперативу [2];
- відсутність достатніх матеріальних та фінансово-матеріальних ресурсів. Кризові явища, які спостерігалися в економіці, стримували надходження коштів профільного міністерства на розвиток обслуговуючої кооперації.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи вже не нове явище в ринковому середовищі України. Їх становлення та розвиток проходили одночасно зі світовим зародженням кооперативного руху, однак за умов політичного, ідеологічного та соціального ставлення до них сільськогосподарська кооперація практично заново відроджується. За період сучасного розвитку цих формувань вони досі роблять перші кроки у своєму становленні, тому що є економічно, соціально та психологічно слабкі, їх організаційні структури перебувають іноді у стадії формування. Обслуговуючим кооперативам значно важче, ніж іншим суб'єктам адаптуватися до умов ринку. Останні все частіше переживають процес упередженого ставлення до себе з боку органів влади, органів місцевого самоврядування, нерозуміння селян та їх невпевненості в тому, що кооперативи можуть успішно функціонувати за сучасних умов.

Нині на Черкащині зареєстровано 58 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, з них 13 багатофункціональних, 29 молочарських, 5 з обробітку землі та збирання врожаю, 4 переробних та 7 заготівельно-збутових. З-поміж діючих кооперативів 8

обслуговуючих кооперативів, тобто найбільше в області, у Монастирищенському районі, 5 – Канівському, по 4 – Кам'янському, Лисянському, Жашківському та Золотоніському, по 3 – Звенигородському, Корсунь-Шевченківському, Уманському, Христинівському та Шполянському, по 2 – Катеринопільському, Маньківському, Смілянському, Тальнівському, Черкаському та Чернобаївському, та по 1 – у Драбівському та Чигиринському районах. Обслуговуючі кооперативи сприяють збуту продукції, виробленої селянами, та надають жителям сільських територій необхідні послуги. За 2013 р. зазначені кооперативи надали послуг населенню на суму 3,1 млн грн (виробництво круп, олії, борошна, надання послуг з обробітку землі та збирання врожаю, водопостачання, транспортних перевезень тощо). Молочарські кооперативи за січень – серпень 2013 р. заготовили молока 1106,3 т на суму 24,3 тис. грн.

Слід зазначити, що сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію варто розглядати як механізм самоорганізації сільських товаровиробників, а також як своєрідний механізм захисту невеликих селянських, фермерських господарств від несумлінних посередницьких структур та економічної залежності від них.

Із зазначеного вище випливає необхідність розробки заходів щодо створення ефективних умов для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сільській місцевості регіону. Основними напрямками розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є всебічна інформаційна підтримка сільськогосподарського кооперативного руху з боку держави; удосконалення кооперативної законодавчої бази, втілення у ній кращого світового досвіду; сприяння розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації шляхом послаблення податкового тиску; посилення співпраці сільськогосподарських кооперативів з вищими навчальними закладами; розвиток міжнародного досвіду співробітництва товаровиробників у сфері сільськогосподарської кооперації; посилення конкурентоспроможності вітчизняних обслуговуючих кооперативів за рахунок покращення якості продукції; залучення широкого кола соціально активних громадян до процесу розвитку сільськогосподарської кооперації шляхом економічної участі та популяризації кооперативної ідеї самопомоги.

Висновки. Таким чином, найефективнішим способом сільського розвитку вбачається створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, функціонування яких дозволяє забезпечувати всі види соціально-економічного захисту членів громади. Соціальна орієнтація кооперативів при сільських

громадах передбачає створення додаткових робочих місць і, як наслідок, подолання безробіття; підвищення реальних доходів зайнятих у сільськогосподарському виробництві; оздоровлення демографічної ситуації у сільських поселеннях; забезпечення облаштованості сільських територій на необхідному рівні. Створення та подальше становлення обслуговуючих кооперативів при сільських громадах матиме непересічне значення для забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Черкаській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua>.
2. Підгородецький Д. О. Становлення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів – дієвий важіль розвитку сільських територій Житомирщини / Д. О. Підгородецький // Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Міжн. року кооперативів (м. Житомир, 5–7квітня 2012 р.). – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2012. – С. 221–226.